

Somogy Megyei Múzeum
NA 2788-2010
Réprajzi a'ra'21

Somogy Megyei Múzeum
NA 2788-2010
Réprajzi a'ra'21

--	--	--	--

Alvó: FRECH József	
Alvóélete: 2009	
Idő: TEMETVEZÉS: SZOKASOK NAGYBEKVÉN	
	36 lap,
	36 fotó (fotóadat)
Fotómutató: NAGYBEKVÉN	
Szalagmutató: <u>XIX</u> , A, 4	

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

IRATGYŰJTŐ

BÉKE PORAIKRA

Temetkezési szokások Nagyberkiben (1900 - 2000)

Természetesen a hagyományokat és a szokásokat nem lehet zárójellel kordában tartani. Az emberekkel egyidős, életük során folyamatosan változik. A változások néha fejlődést jelentenek, néha szürkületet, kopást, néha azt, hogy teljesen elfelejtik.

A falu története

Nagyberki Kaposvár és Dombóvár között van, félúton. Nyolc névváltozata ismert. Berk néven 1229-ben (ez az első írásos emlék róla) a székesfehérvári káptalan birtokai közé tartozott.

Birtokviszonyait 2000-ig a nagybirtok határozta meg. Utolsó nemesi földbirtokosa gróf Vigyázó Ferenc¹, aki halála után nagyberki uradalmát (is) végrendeletében a Magyar Tudományos Akadémiára hagyta. Az MTA bérlő közvetítésével 1945-ig volt birtokban. 1950-től - néhány év megszakítással - 2000-ig mezőgazdasági termelőszövetkezet gazdálkodott a falu kétezernéhány száz katasztrális hold mezején.

Kisberki 1229-től a jobbágyfelszabadításig Nagyberki pusztája volt. Utána önálló község lett, közigazgatásilag a nagyberki jegyzőséghez tartozott. 1734-1736 között 20-25 sváb család telepedett le a feltételezhetően majdnem néptelen pusztába. 1950-ben elveszítette önállóságát: Felszabadulás utca néven Nagyberkihez csatolták. 1986-ban visszakapta nevét, de önállóságát nem.

Vadaskertet az 1800-as évek közepéig Fácános dűlőnek nevezték. Őrgróf Pallavicini Ede mosdósi birtokoshoz tartozott, vadászterület volt, ahol egy zsúpos házban fácáncsibéket neveltek. Valószínűleg néhány szegény sváb és magyar család telepedett le a Fácános dűlőben, ők nevezhették el Vadaskertnek. Közigazgatásilag Kisberkihez tartozott, tehát egyik utcája volt a nagyberki (kör)jegyzőségnek.

1950-1990 között a Nagyberki Tanács, 1990-től a Nagyberki Körszékhely faluja Nagyberki néven a három település.

Nagyberki a Kapos folyó bal, Kisberki és Vadaskert a jobb partján fekszik. Nagyberkit átszeli a 61-es fő közlekedési út, és a Budapest - Gyékényes közötti vasút.

Lélekszám alakulása

Nagyberki

év	fő
1784-1787	752 ²
1865	1000 felett ³
1880	1438
1947	1034 (Kisberki nélkül)
1999	1576 (Kisberkivel együtt)

Kisberki

(Vadaskerttel együtt)

1890	353
1947	412
1949	430

Nagyberki színmagyar falu volt. 1932-ben 401 kisberki lakosból 340 német anyanyelvűnek vallotta magát. 1947-ben 16 sváb családot (58 személyt) kitelepítettek, 3 család (7 családtag) a kitelepítés előtt szökött ki az országból. Helyükre 1947-1948-ban a Felvidékről 17 magyar családot (74 személyt) telepítettek.

Temetők

A falu első temetőjét (a berki részen) a Gázlópusztába vezető dűlőút keleti oldalán a községtől 1 km-re alakították ki. Ide temették ladányi Schmiedegg József gróf^{ot} aki a 19. szd. első felében a falu földesura volt - 52 éves korában elhunyt feleségét, és 1828.

március 23-án 17 éves leányát. A grófi család sírboltját, amely egyuttal kápolna is volt az 1920-as évek közepén a körjegyző lebontatott, anyagából építették az új temetőbe a halottasházat (ravatalozót). 1927-ben beszüntették az idetemetkezést. Helyén szántóföld van. Csak az út tuloldalán álló, 1943. június 23-án felállított Kalocsa-kereszt emlékeztet a valamikori temetőre.

Az új temetőt (ma már ez a régi) a falu nyugati részén, közel a házakhoz, mérték ki. 7010 m². Ma már a faluban van: minden oldalról utcák akadályozzák a bővítését.

"Vasárnap délelőtt 11 órakor szentelte fel Kéry Elek attalai esperes-plébános a nagyberki új temetőt. Ugyancsak ekkor áldotta meg a temető új keresztjét, amelyet a Szántó család 1925/26-ban állíttatott. Kaposvári kőfaragó műhelyben készült. Az esős idő ellenére is sokan vettek részt a temetőszentelés megható szertartásán." (SOMOGYI UJSÁG, 1926. október 1.)

A temetőben már csak a rátemetkezéseket engedélyezik.

A mostani új temető helyét az Arany János utca nyugati oldalán alakították ki, területe 8127 m². A modern ravatalozót Bognár József nagyberki építésztechnikus tervezte. A temető keresztjén a következő szöveg olvasható: "Isten dicsőségére és a fájdalmas Szűzanya tiszteletére állíttatta Vörös Dezső és családja. Készült 1984."

A kisberki temető Vadaskert szélső házának szomszédságában van. Keresztjét 1869-ben állíttatták. A ráírt szöveg már olvashatatlan. A régi, eredeti talapzatra 1990-ben új keresztet helyeztek. A temető bővítésére a község 700 négyszögöl földet vásárolt gróf Vigyázó Sándortól. A modern ravatalozót Stágl József építésztechnikus (akkori tanácselnök) tervei szerint építették 1973-ban.

Mindhárom nagyberki temető önkormányzati tulajdonban és ^ekezelésben van.

Temetés

Nagyberki

"Mindenkinek (minden családnak) vót egy külön, ugynevezet tiszta szobája és ott lett felőtősztetve (a halott), oda hoszták a kopor-

sót, abba lőtt beletéve, és akkor hásztu vót a temetés, vót egy gyász-kocsi. A rokonok és a szomszédok jöttek vérasztani, férfiak nemigen vótak.

(Másnap, a temetés előtt) kivitték a koporsót az udvarra, jött a pap mög a mestör, ugy szokták mondani, a kántortanító, és hát akkor itt mögvót a szertartás, ami ide hát tartozott.

Hát hogy például, hogy az én szüleimet mongyam, mert ők is innen-hu (hazulról) lettek eltemetve, hogy ugy mondjam, és hát akkor gyász-kocsin ki lett vive és hát kikisértük az uccán (a temetőbe), előtte ugye a rokonság kiásta a sirt, akkor még nem vót temetkezési válalat. A sirnál is ugyanazon a szertartás vót, mint most. Pontosan."

Gál Ernőné

"A halottat nem vitték ki a ravatalozóba, ithun vót, akkor még a Pájtler bácsi vót, attu hosztuk a koporsót le és szépen bele lett téve (a halott), fehér lepdődő lőtt alá (téve). Még akkor kis vánkös is a feje alá, és amikor az orvos mögatta mikor löhet a temetés, akkor szépön a pap itthun az udvaron elbucsusztatta, a gyönyörű gyász-kocsira föltötték, kivitték a temetőbe szépen. A kocsis mindig a rokonságbu vót. A temetőben ép ugy mönt a szertartás, mint most csak köpnyegesek ha kérték ha nem. Nem vót ugye mint most, csak stólában.

Az első szobában vót a hidegágy. A temetés előtt való este szokott lenni a vérasztás. Imátkozni össze szoktunk menni és akkor emontuk a fájdalmas óvasót végig hosszat, énekütünk közbe hozzá, és akkor följánlottuk a halott lelki üdvére, hogy minél hamarabb az óhajtott mönnyei boldogságba, hogy ott a választottakkal együtt végnélkül örvendezhessen. A septe Mari néni szokta rëndözni annak előtte mög a szöszi ángyi, szögény. Utóbb má mind előregettek, akkor elkesztük mi a bicó Marival, de má mink asztán a templomba möntünk, na azóta a templomba van a (virrasztás).

Vót halotti tor a temetés után, este. Ha délelőtt vót a temetés, akkor délben. Hát a közvetlen rokonság vót ott mög a vidékiek. Lettek híva."

Vörös Kálmánné

Kisberki

Amikor a beteg a halálához közeledett, a hozzátartozó idős asz-

szonyok vagy a család tagjai rábeszéltek, hogy gyónjon és áldozzon meg, majd vegye fel az utolsó kenetet. Többször ezt a haldokló rábeszélés nélkül is megtette: kérte, hogy hozzák a papot.¹⁰ Többször előfordult, hogy ezután a haldokló még egy jó ideig élt, így többször is felvette az utolsó kenetet.

A papot Mosdósról lovaskocsival vitték a haldoklóhoz, később a temetéshez. Akinek nem volt lova, az fuvarost fogadott pénzért vagy napszámért. Amikor a papot szállító kocsí a falu széléhez ért, meghúzták az iskola előtti haranglábon a lélekharangot, ezzel jelezték, hogy nemcsak a pap érkezett meg, hanem magával hozta az utolsó kenet feladásához szükséges oltáriszentséget is.

Amikor a plébános megérkezett, a feketébe öltözött asszonyok köszöntötték (Dicsértessék a Jézus Krisztus), majd bekísérték a haldoklóhoz, ők maguk egy másik szobába vagy a konyhába mentek és imádkoztak a szertartás ideje alatt. A beteg ágyánál a bűnöket legtöbbször a pap mondta a beteg előtt (vagy azért, mert már nem tudott beszélni, vagy azért, hogy ki ne felejtessen valamit), az csak rábólintott a felsorolt bűnök mindegyikére.

Már a pap megérkezése előtt a beteg ágya mellé egy kis asztalra két égő gyertyát tettek, amelyeket a legutóbbi gyertyaszentelőkor február 2) a templomban megszenteltek. Az égő gyertyák közé egy kis feszületet (keresztet) tettek. A szobában már ott volt a lavór tiszta vízzel, szappannal és egy törülköző, hogy a szertartás végeztével a plébános kezét tudja mosni.

A halott szemének lecsukása és állának fehér vagy fekete (semmi esetre sem tarka) kendővel való felkötése a család egyik nő tagjának (feleségnek vagy édesanyának) a feladata volt. Ezt időben kellett elvégezni, mert a hullamerevség beállta után már nem volt lehetséges. (Nagyberki, Kisberki, Vadaskert.)

A halálesetet először a halottkémnek¹¹ jelentették, aki kiállította a szükséges nyomtatványt, amelynek alapján anyakönyvezték a halálesetet a körjegyzőségen és a mosdósi plébánián. 1958-ig Kisberkiben és Vadaskertben a körzeti orvosnak csak ritkán kellett halottat vizsgálni, illetve a halál beálltát megállapítani.

Az elhunytat felöltöztetés előtt megmosták, ez a család feladata volt.

A legtöbb férfi nősülésekor ajándékba kapott a keresztségi vagy a

bérmaszülőktől egy öltöny fekete ruhát. Ezt csak jeles ünnepeken öltették magukra, ezért is maradhatott meg a halálukig, ebben temették el. A módosabb halottaknak fekete öltönyt vettek, kellett is, mert legtöbbször halálakor szűk lett volna az esküvői ruha.

Kisfiú vagy legény esetében kabátjának bal oldalára vagy a kabát gallérjára fehér, viasszal átítatott papírból készített bokrétát tűztek. Kislányt és fiatal hajadont fehér ruhába öltöztették, lábára fehér harisnyát és fekete cipőt húztak, fejére esküvői koszorú került.

A felöltöztetett halottat mindig a fűtetlen előszobába (tisztaszoba, első szoba), a hidegágyra¹² fektették. Kezét a mellén összekulcsolták, csuklójára rózsafüzért csavartak, mellére pedig imakönyvet tettek. A felnőtt férfiak hasára tették öltönyének kalapját, vele együtt az is a koporsóba került. A kisfiúk és a legények nem kaptak kalapot.

A halál bekövetkezté—nek estéjén a rokonság, a szomszédok és a család virrasztott. Külön szobában, a hidegágynál a feketébe öltözött asszonyok rövidebb-hosszabb szünetekkel imádkoztak (amikor nem imádkoztak, akkor halkán beszélgettek), a másik szobában (ugyancsak ünneplős ruhában) azok a férfiak voltak, akik majd a temetést végzik: sírt ásnak, a koporsót viszik stb. Ha két este múlt el a temetésig, mindkét este éjfélig virrasztottak.

A háziak a virrasztókat borral kínálták, elsősorban a férfiakat.

Az elhunyt felesége, az édesanyja (vagy mindkettő) a távozó után a lecsavart belüi petróleumlámpa gyöngye fénye mellett széken ülve, bóbiskolva egész éjjel virrasztottak szótlánul, csak ritkán motyogtak egy-két imát. A feleség halálakor a férj ezt nem tette, csak a lámpát hagyták égve.

Temetésre a család személyesen hívta meg a rokonságot még az 1970-es években is.

Közvetlenül a temetés előtt a koporsót az udvar közepére tették a ravatalozóból elhozott Szent Mihály lovára.¹³ Mellette egy házi-szötteles hímzett terítővel letakart asztalon égett a két megszentelt gyertya, közöttük ott volt az utolsó kenet feladásakor már megismert kereszt, mellette a vízkeresztkor megszentelt víz, benne egy kis kuruspán ággal. Amikor megjöttek a közeli rokonok, ezzel a vízzel és ággal szentelték meg a koporsót, majd letérdelve vagy térdet hajtva mondtak egy rövid imát.

Időközben megérkezett a plébános felöltözve a szertartáshoz szükséges ruhába: a szegényeknél, az olcsóbb temetéskor csak fehér karínget húzott a reverendájára, a gazdagoknál díszes fekete köpönyeget terített magára, ezt mondták köpönyeges temetésnek.

A pap a koporsó mellett állt, mellette balról a kántor, jobbról a minisztráns a szenteltvíztartóval. Gazdagoknál a füstölőt a templom sekrestyése tartotta, vitte, a szegényeknél egy közeli rokon, lehetőleg fiú.

Az udvari szertartás után a koporsót vállon vitték a temetőbe. Erre a munkára 6-8 erős ember kellett, mert a legnagyobb távolság a vadaskerti erdő melletti temető-ig másfél kilométer, és a koporsó a Szent Mihály lovával nem volt könnyű.

Az udvarból kiérve kialakult a halottas menet: legelől a két keresztfiú, őket követte a pap a kántorral, majd a halottvivők. A koporsó után ment a család, a rokonság, őket követték a szomszédok, barátok és ismerősök.

Aki anyagilag megengedhette magának, azok halottjaikkal megálltak a temetői keresztnél,¹⁴ röviden imádkoztak és énekeltek.

A síron keresztbe fektetett két erős rúdra tették a koporsót. Itt is imádkoztak, és énekelt a pap, valamint a kántor. A sírásó rokonok két vastag kötéllel leeresztették a koporsót, majd betemették a sírt. Két oldalára és tetejére keresztet "rajzoltak" úgy, hogy az egyik lapátja nyelét a földre fektette, a másik ráütött a lapátjával vagy a kapójával, így a nyél nyomot hagyott a friss földben. Ugyanezt megismételték- mint már az előbb említettem - a sír két oldalán és tetején.

A nagyberki temetésektől eltérően itt a halott feje fölé tették a keresztet: lábbal Kata-hegy felé fekszenek a halottak. Az egyik, azóta már elhunyt kisberki azt mondta a plébánosnak, hogy ezt azért csinálják így, hogy feltámadáskor ne kelljen forgolódni, gyorsabban kiérnek a szőlőhegyre...

Temetés után a papot azzal a lovaskocsival, amelyikkel hozták, vissza vitték a mosdósi parókiára. A közeli rokonok a halottasházhoz mentek, ott tartották a tortát. Étrend: tyúkhúsleves, főtt hús tormával, pörkölt rizsával, sült hús, diós és mákos kóttés. Bor bőségesen volt, többször előfordult, hogy a torozó rokonság férfi tagjai jó hangulatban tértek haza...

A pengős világban a következő temetési tarifák voltak. Az utolsó

kenet feladásakor a papnak eleinte 5, majd 10 pengőt kellett fizetni, ez akkor fél mázsa búza ára volt. Valószínűleg a halottkém is kapott valamit. A halottakra a temetés előtt harangoztak a szegényeknek két óránként, a gazdagoknak óránként. (Természetesen a szegény is rendelhetett a pénzéért óránkénti harangozást.) Az óránként ismételt harangozásért napi 1 pengőt kellett fizetni a harangozónak (ekkor ez egy napi napszámber volt), a dupla harangozásért 2 pengőt. Ebben a díjban benne volt az is, hogy a halottat, illetve a halottasmenetet harangszó kísérte a temetőbe a szertartás elkezdéséig. (A harangozó "segédje" az iskolakert végéből figyelte, hogy mikor érnek a temetőbe.)

A papi búcsúztatásért 20 pengőt kellett fizetni, 10-et a kántornak 1 pengő járt a sekrestyésnek. A szenteltvíz és a füstölő tartójának 50-50 fillért adtak. Aki a halott keresztjét vitte, amelyen az udvari szertartás asztalkendője lógott, annak 1 pengő járt. A kendőt mindig a plébánosnak adták.

A háznál való ravatalozásnál a nagyobb távolságok esetében (például Nagyberkiből a kisberki temetőbe) a gyász kocsi az 1960-as évek végéig vették igénybe. A gyász kocsi után a menet úgy alakult ki, és olyan volt, mint már korábban leírtam.

Még az 1970-es években is szokás volt, hogy szóban hívták meg a rokonságot és a szomszédokat a temetésre. Ekkor hívták meg a sírásókat is, a szükségesnél jóval többet, ugyanis a helyszűke miatt egyszerre csak egy-két ember dolgozhatott. Szívesen mentek, mert rövidesen az ásás megkezdése után az elhunyt családja reggelit vitt nekik (mindig a reggeli, délelőtti órákban a temetés napján ásták a sírt): egy kis száraz kolbászt, szalonnát, sült húst, pálinkát, bort.

A kisberki, vadaskerti temetőben (mindkét néven ismerik) a sír egyik, a keresztfelőli jobb oldalán gadart¹⁵ ástak, ha tudták, hogy a meghalt feleségét vagy a férjét is oda temetik. Ha a koporsót a gadarba tették, akkor két sírásónak le kellett menni a sírba, hogy a kötéllel leeresztett koporsót a gadarba emelhessék, ezért már a sírásása közben a falába néhány lépcsőt ástak, hogy könnyebben le tudjanak menni, illetve kijönni.

Az 1980-as években a rokon sírásókat fokozatosan felváltották a

dombóvári és a kaposvári temetkezési vállalkozók emberei, akik nemcsak kiássák a sírt, hanem a temetés összes fizikai munkáját elvégzik, köztük a halottvivést is. A koszorúkat és a sírcsokrokat is ők teszik a sírra, ezek eddig a ravatalozó előtt voltak a koporsó körül.

Addig nem kezdik el a sír betemetését, amíg a plébános egy lapáttal - ritkábban kézzel - egy maréknyi földet nem dob a sírba.

A sír betemetése, a koszorúk és a virágok elhelyezése után a sírásók leveszik egyensapkájukat és főhajtással adják meg a tiszteletet az elhunytaknak és családjának. A plébános kézfogással nyilvánítja részvétét a család egyik, ritkábban mindegyik tagjának.

Szokássá vált, hogy a sír betemetése közben virágot vagy virágcsokrokat dobnak a sírba. Ha kisgyerek hal meg (szerencsére ez már ritkán fordul elő), a koporsó leeresztése után dobják kedves játékát. Ez a szokás nem újkeletű, például a kisberki temetőben 1924-ben 2 éves korában eltemetett vadaskerti Kis Károlyt zsinóros magyar ruhában, lábán piros csizmában temették el, melléje tettek egy kis csikóbőrös kulacsot is.

Az 1980-as évek elejére tehető az a - jogszabályokon is alapuló - szokás, hogy az otthon elhunytat mosdatás és öltöztetés, valamint az orvos által kiállított halotti bizonyítvány után azonnal kiviszik a temető ravatalozójába.

A kórházban elhunytat a boncolás után (annak elhagyását lehet kérni) a halottat a kórházból a vállalkozás emberei közvetlenül a temető ravatalozójába viszik. Baleset, hirtelen halál, öngyilkosság vagy gyilkosság esetében már a nagyberki temető ravatalozójában is lehet boncolni: rendelkezésre áll erre a célra épített szoba, folyóvíz, megfelelő asztal, kétszemélyes hűtőkamra, amit nemcsak boncoláskor használnak, hanem a nagy nyári melegben vagy valamilyen ok miatt elhúzódozó temetés előtt.

A valamikori, udvaron elvégzett egyházi szertartást most már a ravatalozó előtt (a nagyberki új temetőben a ravatalozó előcsarnokában) tartja meg a plébános és a kántor, valamint egyházi ruhában segédkező kisfiú (újabbban már kislány is), mint minisztráns, aki tartja, majd a megfelelő időben a plébános kezébe adja a szenteltvíztartót, a sírnál a füstölőt.

A ravatalozó előtt tartott szertartás után a temetkezési vállalkozó

emberei a Szent Mihály lován (Kisberki) vagy két rúdon a kiásott sír-hoz viszik a koporsót, őket követi a pap a segítőivel, majd a család, a rokonság, a szomszédok, ismerősök mennek. Szóban már senkit sem híznak a temetésre. A halál tényét és a temetés időpontját, helyét a megyei napilapban vagy a helyi kábeltévében közlik. Azért az elhunyt család tagjai a temetés ideje alatt is figyelik - ősrégi szokás ez -, hogy ki jött el a temetésre.

A gyerekek temetésének szokásai nagyon megváltoztak. Az 1800-as években - még később is - nagy volt a gyerekhalandóság. Megtörtént, hogy egy kisberki családban egy hét alatt három tíz évél fiatalabb gyermek halt meg. A gyerekeket a kántortanító temette el, de néhány idősebbet is, akiknek családja nem tudta fizetni a párbért.¹⁶ A módos gazdák gyerkeiket a pap temette el.

Gönczi Ferenc 1937-ben a következőket írta a nagyberki gyermek temetéséről: "Áj, virágom, angyalom, mér vitt el az Isten, amikor csak ez az egy vót! Drága kincsöm."

Lehetséges, hogy akkor ennek az édesanyának csak az egy gyermeke volt, bár ebben az időben még nem volt^{de volt} Nagyberkiben az egyke, de mind-egyik édesanya a legkisebb vagy a meghalt gyermekét szereti a legjobban annak ellenére, hogy a többit is szereti.

A kántortanítóság megszüntetése után a gyerekeket is a pap temeti el.

Ha valaki meghalt, a templom harangjával jelezték - írtam már korábban -, így van ez napjainkban is. Ha a kezdéskor kettőt csöndítenek a haranggal, akkor nő halt meg, ha hármat, akkor férfi, a csöndítés után következik a harangozás. A hozzátartozók igénye szerint óránként (ez már nagyon ritkán fordul elő), kétóránként (ez is ritkaság), fél naponként, vagy még ritkábban. A harangozás gyakoriságát meghatározza a harangozás költségeinek növekedése, a temetés idejének az elhúzódása (kórházban halt meg az illető, boncolás, hamvasztás stb).

Mindig szokás volt a temetés előtt a templomban fél órás misét tartani a halott lelki üdvéért. A misén az elhunyt családja, a közvetlen rokonság és néhány ismerős vett, illetve vesz részt - töredéke a teme-

tésen való résztvevőknek.

Egyre gyakoribbak a hamvasztások. A nagyberki temetők egyikében sincs kolumbárium. A hamvat tartalmazó urnát a közvetlen hozzátartozó sírjába ássák el a szokásos egyházi szertartás keretein belül.

17
 Halottbúcsúztatók

Vendel István nős, 25 éves korában halt meg. Kisberki egyik leg-
 gazdagabb családjának a fia volt. Köves József kántortanító írt a
 fiatal temetésére búcsúztatót, amelynek már csak az első versszakára
 emlékezett Pallósi József:

"Virágot, könnyet,
 Benne ifju, férj és fiu
 Mély álomban szendereg.
 Ifju élete tavaszán
 Végzetes vihar érte."

Mlinkovics Vince¹⁸
 (1910-1985)

"A tisztos kor, hosszú élet nagy isteni kegyelem,
 Főleg ha a hit sugara ragyog át az életen.
 Köszönöm oh kegyes Atyám e szép hosszú életet
 Nem féltem már a haláltól a siromba békén megyek.

S ne sirjatok, hogy letettem 84 év keresztjét,
 Vigyetek ki párom mellé, hogy ott nyugodjak békén.
 Ahol nem fáj az öregség, nyomasztó, fáradt terhe.

Isten veletek lányaim, vőim, kis unokáim,
 Szerető unokatestvérem, kicsi dédunokám.
 Tűrelmes gondozásotokért s mit értem tettetek
 A jó Isten áldásával fizessen meg Tinéktek.

S áld meg Uram bucsuzásul összes jó rokonaim,
Valamennyi ismerősöm és kedves szomszédaim,
Akik engem elkisértek végutamra engemet
Ajáljátok az Ur Isten irgalmába lelkemet.

Felvidéki rokonaim, halálom hírére
Imátkozzatok érettem, hogy nyugodjam békében.

Végül hozzád kiáltok fel szomorú végórámon,
bocsásd meg vétkeimet Oh megváltó Krisztusom,
Szenvedésed érdeméért vidd mennybe a lelkemet,
Szent nevedben nyugtassad el megfáradt szívemet."

Sturm Mária¹⁹
(1967-1986)

"Halál, Halál Te kegyetlen kezéd mennyi but fakaszt,
Hány könnycsöppünk hull miattad ki számlálatlanul
Innen oh elraboltad a szülőknek reményét
Sirba döntéd e kis család békéjét.

Isten veletek én drága édesanyám s jó apám,
Akik életem adtátok s gondot viseltetek rám.
Megköszönöm jóságokat kérve az egek Urát
Adjon fájó szíveteknek lassan békés megnyugvást.

Kedves Öcsém, jó nagymamám, összes kedves rokonok,
Barátnőim s mindazok, kik koporsóm körül álltok,
Köszönöm, hogy nagy részvéttel elkisértetek siromba,
Ajáljátok szegény lelkem az URnak irgalmába.

Halottak napja jön most virágos lesz minden sir,
Minden fejfát és keresztet virágkoszoru diszit,
Nyugodj e virágteremben, mint menyasszony csokorban
Lelked pedig örvendezték ott fenn az égi honban."

Farkas Sándor²⁰
(1920-1987)

"Halottak napja van virágos minden sir
Minden fejfát és keresztet koszoru diszit,
Felcserélem beteg ágyam én is e sirhalommal
Sok fájdalmas szenvedésem örök szent nyugalommal.

Tudom Uram, megszülettünk, egyszer meg is kell halni
Örök törvény, de mégis fáj az életet itt hagyni,
Családomat, rokonokat, a sok munka gyümölcsét
S mindazt amivel megáldott engem itt a kegyes ég.

De ki a nagy szenvedésben erőt és vigaszt nyújtottál
- Uram Jézus - a végutamra szent testeddel tápláltál,
Te adj erőt szent kezedből a halált elfogadni
S mindazoktól kit szerettem végső bucsuzást venni.

Isten veled bus özvegyem, drága jó feleségem,
Kivel 47 éven át olyan sokat küzdöttem,
Hősies ápolásodért áldjon meg az Isten
Oltalmazzon, vigasztaljon bus özvegyi életedben.

Édes fiam, Drága menyem, én 2 kicsi unokám
Mit meg nem tettetek értem betegségem folyamán
Köszönöm s nyugodjatok meg, mert hisz nékem a halál
Már irgalmas megváltás volt, ennyi szenvedés után.

Jó testvérem- sógornőm és összes kedves rokonok
betegségemben látogatók, nászok komák, szomszédok
Tagtársaim, barátaim is itt megjelent jó hivek
Köszönöm, hogy imátkozva gyászsiromba kísérték.

Falunk szép templomában is üres a helyem,
Ahol ima s énekszóval dicsértelek Istenem,
Most is Benned bizom Uram, vedd magadhoz lelkemet
S áldott békében nyugtasd meg megtört testemet."

21
Havasi József
(1920-1990)

"Elfáradtam megpihenni Hozzád szállok Istenem,
Te hivednek nagy jutalmul szent nyugalmat adj nekem,
Az életnek baját, terhét vállamról levevéd,
Nyugodtan fekszem koporsómban lelkem vágyva tör feléd.

Én is jártam az életnek tövises nagy utjait,
Bocsásd meg gyarlóságom olykor tán tévuttra vitt,
S ami jóval elhalmoztál Hála érte Istenem,
- Megköszönöm - s s földi pályám benned bizva végeztem.

Most, hogy Uram visszavitted, küzdelmes nehéz életem,
El kell vállnom földiektől s mindenkitől kit szerettem,
Jó fiamtól, leányomtól, menyem, vőm s unokámtól
Szomszédoktól s az összes kedves rokontól.

Áld meg őket és vigasztald, hisz idős éltem terhét
Segítettetek elviselni, és hordozni keresztjét,
S mindazokat kik részvétellel elkísértek a síromba.
A lelkemér imátkozva tesznek szent nyugalomra.

És áld meg e szűk koporsót a gyászos szent ágyamat,
Nyugtasd benne fáradt testemet, míg a nagy nap felvirrad
Szent kereszted érdeméért ki megváltottál minket
Értünk hullott drága véred üdvöztse lelkemet."

Az egyházi szertartás befejezése után - még a sír betemetése ^{előtt} -
néha az elhunyt munkatársa is búcsúzott a halottól.

"(...) már hiába várunk reggelenként az irodába, a megszokott ked-
ves mosolyoddal nem köszöntesz bennünket - külön-külön nevünkön szó-
lítva - minket munkatársaidat, ^évízetőidet. Üresen maradt az íróasztal-
od, árván írógéped (...) Tudjuk, hogy nem jössz, és mégis sokáig vár-
juk még érkezésedet, és ha szabadulni akarunk a gondolattól, a vonat
zaja újra és újra emlékeztetünkbe idéz Téged. (...)

A kedves színed is a lila volt, az alázatosság, a szerénység színe, mint a bokor tüskéi alatt csendesesen meghuzódó ibolyáé. És ezért is tudtál a névnapjaidon örülni legjobban a lila rózsának. (...)

Szerettünk volna segíteni, de a válaszaid kitérőek voltak: vigasztalásokkal ne szomorítsatok.

(...) egy olyan munkatársat mint Te voltál, nem tudunk elfelejteni, és egy édesanyát ha elveszett már -ezen a földön soha többé pótolni már senkivel és semmivel sem lehet."²²

Berta Endre²³
(1931-2005)

"Tisztelt Gyászolók!

Két olyan perc van az ember életében, amelyik közül az egyik ellen nem tehet semmit, a másikat nem kerülheti el. A születés és a halál percei ezek. Születésünkkel jogot kapunk az élethez: az öröm és a bánat állandó harcának elviseléséhez, és mindezek keserű gyümölcse a halál.

Göllében születted, Endre, ott éltél több, mint három évtizedig, mégis a nagyberki földre viszed magaddal a Cönde, a Kács-alja, A Szentpéteri erdő, a Potyondi malom és a Kisrét emlékét. De a nagyberki Vár-alja emlékét is magaddal viszed, ahol értő kezekkel gondoztad a szőlődet; munkádat családod folytatja tisztelettel és szeretettel.

1955-ben léptél először a katedrára. Harminchat évig oktattad és neveltetted a gyerekeket. Tíz évig igazgatóhelyettesként, tizenkét évig igazgatóként dolgoztál a nagyberki iskolában.

Nem találtál gyógyaszt a magad számára, nem találtak azok sem, akik érted és melletted fáradhatatlanul küzdöttek életedért. Azután egyszer csak vége: elfogyott lábaid elől az út; elmentél közülünk, Endre. Te is tudtad, hogy az élet egyszeri és megváltozhatatlan, ezért is szép. Azt is tudtad, hogy a halál nem büntetés, hanem törvényszerűség. Azt tudtad-e, hogy szerettünk és becsültünk téged? Mondtuk-e neked akkor, amikor éltél? Parányi vigasztalást csak az jelenthet, hogy akit elveszítünk, az már egészen a miénk - amíg élünk ő is halhatatlan.

Te nemcsak szeretted az irodalmat, hanem írtál is. Írásaiból sugárzott - sugárzik ma is - az ember és a természet szeretete. Hányszor emelted föl a telefont, ha egy-egy írásunk megjelent: öcsém, mi a

véleményed? Mindig volt véleményünk, néhány szavunk egymáshoz - ez ma már az emberek között ritkaság.

Feleséged nevében búcsúzom először. 45 küzdelmes esztendő van mögöttetek, ami már befejezett tény.

Itt vannak lányaid, vejed, akik éppen úgy a nemzet napszamosai, mint Te voltál 47 éven át. Az ő nevükben, és unokáid nevében is búcsúzom.

A gölleiek sem feledkeztek el rólad: eljöttek, ezt én köszönöm meg helyetted.

A volt munkatársaid és diákjaid is eljöttek hozzád.

Az utolsó út végén a költő szavaival búcsúzom:

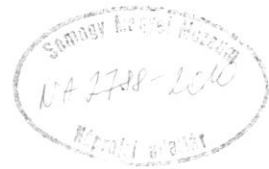
"Elegendő-e a föld szeretete,
 a gyökérsímogatás?
 Megitat-e a földbe lecsorgó eső?
 Ad-e gyökereiből
 a bokor, megfelezi-e veled kenyerét?
 Szól-e hozzád,
 megigazítja-e ágyadat a fa
 - ne aludj, álmodj."

Endre, ne aludj, álmodj, és nyugodjál békében.

Társadalmi temetések

A társadalmi temetések az 1960-as évek második felében váltak szokássá. Okai: 1. az elhunyt olyan párt, illetve állami funkciót (vagy mindkettőt egyszerre) töltött be, amelyhez már nem "illett" az egyházi temetés (ez sokszor vonatkozott a családtagokra is), 2. az elhunyt vagy családja ateista volt, 3. az elhunyt nem fizette, a visszamaradtak már nem tudták vagy nem akarták kifizetni az elmaradt párbért²⁴ és az egyházi temetés költségeit. A társadalmi temetésekért nem kellett fizetni.

A ravatalozónál a Községi Tanács Végrehajtó Bizottságának titkára mondott búcsúztatót, amelyben elsősorban életrajzi adatokat sorolt fel, vállán keresztben - mint esketéskor - a piros-fehér-zöld anyakönyvi szalag, amelynek viselésére a Tanács elnöke is jogosult volt, de soha nem élt ezzel a joggal. A sírnál az elnök mondta el az előbbinél rövidebb, és inkább érzelmekre ható búcsúztatóját. A szertar-

előtt hosszú percekig magnóról gyászzene szólt, halkán a beszédek alatt is, a sír hantolásának befejezéséig.

Hankai Béla²⁵
(1955-1979)

"Tisztelt Gyászolók!

Tisztelt Hozzátartozók! Ismerősök!

Két olyan perc van az ember életében, amelyek közül egyik ellen sem tehet semmit. A születés és a halál percei ezek.

Születésünkkel jogot kapunk az élethez: az öröm és a bánat állandó harcának elviseléséhez, mindezek gyümölcse, keserű gyümölcse a halál, amelyről azt mondják, hogy igazságos. Pedig nem az. Ha igazságos lenne, akkor most, Béla, édesanyádnak és édesapádnak nem kellene itt állni koporsód előtt, ha igazságos lenne, akkor testvéreid szívét nem szorítaná a fájdalom. Ha igazságos lenne a halál, akkor még sokáig dolgozhattál volna magad és a családod boldogságért. Nincs igazsága a halálnak csak az, hogy valamennyien meghalunk egyszer.

Ebben a faluban születted. Szülőfalud földjébe kerülsz örök nyugalomra. Annak az iskolának a közelében léptél szövetségre a halállal, ahol rövid életed legszebb éveit töltötted: a felhőtlen gyerekkort. A legutóbbi években itt is dolgoztál, szülőfaludban, itt voltak barátaid, akik soha nem felejtenek el. Itt akartad megalapozni a jövődet, a boldogságodat. Nem sikerült.

Halálod híre mindenkit megdöbbsentett. Senki nem akarta elhinni. Nagyon sokak szemét elfutotta a könny. Szüleid sem akarták elhinni, és testvéreid sem. Nem hiszik, hogy ezután a te ágyadból reggelenként nem kel föl senki, nem indul munkába, és este nem tér haza. Most már soha nem térsz haza.

Búcsúznunk kell, mert az utolsó út végéhez értél. Részedre véget ért az örömeid és a bánatok, az eredmények és a kudarcok harca. Örökre véget ért.

Akkor is nehéz a búcsúzás, ha hetekre vagy évekre távozik el tőlünk valaki, pedig tudjuk, hogy visszatér. Különösen nehéz, ha a viszontlátásra semmi remény nincsen. Ilyenkor egy kicsit befelé fordul az ember: keresi az élet értelmét és rájön arra, hogy az élet egyszer-

ri és megismételhetetlen - ezért csodálatosan szép! Ilyenkor magyarázatot keres az ember az elmúlásra, az életnek erre a megdöbbentő törvényére. A végső búcsúzás ezért is nehéz.

Először a szüleid nevében búcsúzom a költő szavaival:

"Napfény, hogyan tudsz ragyogni?
Csillag, hogyan tudsz fényleni?
Mennyég, hogyan tudsz kékleni?
Az én fiam halott!

A nap megálljon (...)
és legyen minden hideg, zord, sötét,
dermedjen meg a szálló idő is
mert lehunyta élő, sugárzó szemét
a fiam."

Sajnos, nem hallod édesanyád szavát, amit csak a költő tudott leírni. Nem hallod édesapád kesergését. Nem érzed a szavak súlyát, Béla!

A testvéreid nevében is búcsúzom, akik ezután is szeretnek téged, hiszen szerettek eddig is.

Rokonaid és hozzátartozóid nevében is búcsúzom, emlékedet ők is megőrzik.

Barátaid is itt állnak sírod körül, akikkel együtt daloltál, táncoltál. Most nem tudnak mindannyian szólni hozzád, ezért az ő nevükben is búcsúzom.

Munkatársaid is elkísértek utolsó utadra, az ő szemük is könnyes.

Néhány pillanat múlva hantok hullanak a sírodba, néhány perc múlva kis domb emelkedik sirgödröd helyén: az utolsó útnak is a végére értél. Nincs innen visszatérés sohasem. Nyugodjál békében."

Csonka Károly²⁶
(1915-1979)

"Tisztelt Gyászolók!

Nekem jutott az a szomorú megbizatus, hogy a mindannyiunk által ismert és szeretett Csonka Károly koporsója mellett elmondjam a bú-

csúzás szomorú szavait.

Pár hét múlva lesz tizenegy éve: akkor is itt voltam a temetőben, akkor is temetni kellett, temetni Karcsi bácsinak azt a fiát, akit éppúgy szeretett, mint a többi gyermekét, aki akkor mégis a legdrágább volt, mert örökre elveszítette.

Most is nehéz a búcsúzás, mert a viszontlátásra semmi remény nincsen. Ilyenkor egy kicsit befelé fordul az ember, keresi az élet értelmét, és magyarázatot keres az elmúlásra, az életnek szomorú, kegyetlen törvényére. Rádöbbenünk arra, hogy az élet egyszeri és megismételhetetlen, ezért csodálatos! Rádöbbenünk arra is, hogy két olyan perc van az ember életében, amelyek bekövetkezése ellen nem tehet semmit. A születés percében jogot kapunk az élet harcának elviseléséhez, és mindezek gyümölcse a halál, amelyről azt mondják, hogy igazságos.

Az, hogy mindenki meghal, valóban igaz, de mi abban az igazság, ha eltemetünk egy édesapát, akinek dícsérő vagy feddő szavára mindig szükség van, mert a szülői szavakat pótolni nem lehet. Nincs igazsága a halálnak. Csak az életnek van igazsága.

Az utóbbi években mi, fiatalok ritkán találkoztunk Karcsi bácsival, mert mindig sietős volt a dolgunk. Talán jó lett volna kérdésünkre megvárni a választ is... Akkor elmondhatta volna, hogy milyen küzdelmes 29 évet élt Nagyberkiben. Biztosan elmondta volna, hogy a 32 éves párttagság alatt hányszor volt ^éolpmnehéz súlya a felelőségnek. Nehéz időszak volt ez a nemzet életében is.

Mindez nekünk, élőknek csak a múlt. Csonka Károlynak pedig véglegesen befejezett tény, hiszen utolsó útjának is a végére ért.

A felesége nevében búcsúzom, Karcsi bácsi, aki mellette volt jobban-rosszban, és akinek ilyen könnyes a szem tizenegy évvel ezelőtt volt...

Két gyermeke, Karcsi és Csaba nem tudnak búcsúzni: itt pihennek ebben a temetőben, néhány méterre édesapjuktól - ez a néhány méteres távolság maga a végtelenség, maga az örökkévalóság.

Menye, veje és unokái nevében is búcsúzom, akik emlékét szívükbe zárják.

A testvérei, a rokonok, az ismerősök, a szomszédok nevében is búcsúzom, akik mindig szeretettel és kegyelettel gondolnak rá.

A volt munkatársai, a Nagyberki és az Attalai Községi Tanács dol-

gozói, valamint a nagyberki pártalapszervezet tagjainak nevében is búcsúzom, akik elkísérték a temetőbe.

Néhány pillanat múlva hantok hullanak a sírba: néhány perc múlva kis domb lesz a sírgödör helyén.

Nincs innen visszatérés.

Nyugodjon békében, Karcsi bácsi."

Varga Szabó Sándor²⁷
 (1923-1979)

"Tisztelt Gyászolók!

Mindenki ismeri a költő intését:

'Hazádnak rendületlenül
 Légy híve ó magyar;
 Bölcsőd az s majdan sírod is,
 Mely ápol s eltakar.'

Te rendületlenül voltál híve a hazának, e homloknyi országnak, Sándor, bárhová is szólított a kötelesség, s ezt a hűséget csak azal tudja megköszönni, hogy földje magába fogad: ápol és eltakar.

'Elegendő-e a föld szeretete,
 a gyökérsímogatás?
 Megitat-e a földbe lecsorgó eső?
 Ád-e enned gyökereiből
 a bokor, megfelel-e
 veled kenyerét?
 Szól-e hozzád,
 megigazítja-e ágyadat a fa
 - ne aludj, álmodj.
 Elaltat-e, jó bölcsőd-e az anyaföld,
 anya-e vaőban...?'

Nem Nagyberkiben születted, kicsit mégis szülőfalud lett a mi falunk, hiszen 56 évadből a legtermékenyebb 22 évet Nagyberkiben élted.

Az évszázados kastély falai között - ahol 21 évig dolgoztál - gyerekek százainak tanítottad a tudás varázsigéit. E régi falak között álmodtad meg az új iskolát, amely már valóság - nekünk, neked már nem létezik, pedig sok embernek bizonyítottad a minisztertől a kőművesig: kell ez az iskola.

Nemcsak tanárként oktattál, példamutató volt egész életed. Példamutató volt pártosságod: 1947 óta tagja voltál a pártnak. Mindennapi munkád mellett fáradságot nem kímélve dolgoztál az emberekért. Alapító tagja voltál a Nagyberki Községi Pártbizottságnak. Tagja voltál a párt végrehajtó bizottságának. Emlékszem határozott, világos mondataidra. Csak az utolsó - a neked utolsó - ülésen voltál fáradt, azt mondtad: ne haragudjatok, nem tudok többet beszélni...

Nem találtál gyógyszert a magad számára, nem találtak azok sem, akik érted és melletted fáradhatatlanul küzdöttek életedért.

Aztán egyszer csak vége. Kifutott alólunk az idő, Sándor. Elmentél közülünk. Te is tudtad, hogy az élet egyszeri és megismételhetetlen, ezért is szép. Azt is tudtad, hogy a halál törvény és nem büntetés. De azt tudtad-e, hogy szeretünk és becsültünk téged? Mondtuk-e ezt neked, amíg éltél?

Csöppnyi vigasztalást csak az jelent, hogy akit elveszítünk, az már egészen a miénk, mert bennünk él tovább.

Utolsó utad végére értünk. Először édesanyád nevében búcsúzom a költő szavaival:

'Virágok, hogy tudtok nyílni?
Madarak, hogy tudtok szállani?
Gyerekek, hogy tudtok játszani?
Az fiam halott!

A nap megálljon (...)
és legyen minden hideg, zord, sötét,
dermedjen meg a szálló idő is,
mert lehunyta érző, sugáró szemét
a fiam.'

Tudod, Sándor, milyen borzalmasan nehéz, amikor az édesanya temeti a fiát?

Feleséged is - akivel 30 boldog évet éltél - itt áll koporsód mellett lányoddal és vejeddal együtt. Az ő nevükben is búcsúzom. Könnyük ígérete: soha nem felejtenek el.

Munkatársaid is itt vannak: elkísértek utolsó utadon. Tudom, hogy megőrzik emlékedet kegyelettel.

Nem hallhatod már az éneket sem, a férfikönyvekkel áztatott éneket. Ők is búcsúznak tőled.

Diákjaid is eljöttek. Itt állnak körülötted. Nekik már igazgató bácsi maradsz örökre. Nem felejtenek el.

Itt vannak barátaid, elvtársaid, a járás és a falu vezetői, velük együtt is búcsúzom, Sándor. Nyugodjál békében."

SÍRFELIRATOK

Nagyberki

²⁸
GÁL ERNŐ

(1920-1943)

"Poraid bár messze idegenben

Drága emléked

Örökké él a szivemben"

GÁL ERNŐNÉ

(1921-)

"Jézus szive

Irgalmazz nekik"

JAVÓS GÁBORNÉ

(1880-1969)

"Jézus szivén

Megnyugodni jó."

²⁹
LÉNÁRD SÁNDOR

(1886-1959)

LÉNÁRD SÁNDORNÉ

(1888-1972)

"Akkor szünik meg fájdalmunk

Ha újra találkozunk..."

MÉSZÁROS LAJOS³⁰

(1945-1979)

"Kinek fiát nem
fedi sirhalom,
nem tudja mi a fájdalom."

ERDÉLYI SÁNDOR³¹

(1940-1981)

"Emléked
Szívünkben
örökké élni fog"

NAGY KÁROLYNÉ³²

(1939-1981)

NAGY KÁROLY

(1927-2002)

"Ha felejt is a múlandó világ
Míg élünk, lesz sírodon virág."

HAMMEL JÁNOS³³

(1930-1983)

"Tragikus haláloed
Megtörte szívünket."

TAR KÁROLY³⁴

(1921-1988)

TAR KÁROLYNÉ

(1924-2004)

"Hosszú volt az út, mely véget ért,
fáradt szívünk pihenőre tért."

FRANCZ OTTÓ³⁵

(1942-1994)

"Nem hal kit eltemetnek
Az hal meg kit elfelednek"

DEÁK FERENC³⁶
(1909-1994)

"Ide jöttünk megpihenni
Ide lent már nem fáj semmi"

RÓTH JÁNOS³⁷
(1950-1999)

"Csak az hal meg akit elfelednek"

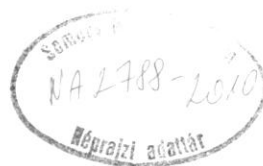
KOVÁCS MÁRIA³⁸
(1948-1999)

"Nem volt ő
Se rossz, se jó
Egy ember volt ő
Közülünk való"

Kisberki

Köves József kántortanító (1887 - +?) két gyermekének közös sír-
emlékére a saját versét vésette:

"Köves József + Gyermek
Földi élet gyász küzdelem:
Égi hazánk fény, győzelem.
Szeretteink nyugodjatok,
Égben vannak angyalok!
Itt nyugszik meg néhány órát élt drága
gyermekünk és testvéreink
Józsikánk, aki 1912. jan. 17.-én
Ilonkánk, aki 1913. Febr. 25.-én
halt meg emlékére állították
Gyászoló szülei és testvérei.
Lelkeiteket a verseny világhossága
lengje körül."

39

KERTÉSZ JÓZSEF

"fiunk emlékére ki hősi-

halált halt 23 éves
korában 1945. márc. 19.

Temesváron

És két kistestvére
emlékére állították
bánatos szülei"

"Itt nyugszik

Felejthetetlen gyermekünk

CSÁSZÁR FERENC

szül. 1922. okt. 22.

megh. 1944. máj. 25.

Áldás hamvaira!

Gyászolják bánatos szülei.

Oh kegyetlen halál miért

Szakitsz le bimbót mikor
Hervadó rózsát is találsz." 40

"Itt nyugszik

felejthetetlen

gyermekünk

FRANCZ GYULA

született 1924. július 2.

Mehalt 1946. január 5

Aki messze földön

szenvedett

Meg gyászolja őt

A szeretett

Ki jó apa volt és

jó gyermek"

41

BALOGH ISTVÁN

(1944-1960)

"Még éltél szerettünk
Soha el nem feledünk
Szüleid és testvéreid"

OSZKAI IMRE
(1938-1968)

"Úgy elmentél, még el sem búcsúztál
Az őszi levélhullással te is elhervadtál"
Állították szülei neje és kislánya."

VENDEL JÓZSEF
(1906-1976)

"Ha vele halunk, vele fogunk élni is!"

KATONA JÓZSEF
(1968-1998)

KATONA JÓZSEFNÉ
(1948-1976) 42

KATONA JÓZSEF
(1940-1994)

"Ha felejt is a
Mulandó világ,
Míg mi élünk
Lesz sírodon virág

Gyászolják
gyermeke, szülei
és testvérei"

FRANK JÓZSEF 43
(1954-1976)

"Tragikus halálod
Megtörte szívünket,
Nincs öröm boldogság
E földön nélküled
Bánatos szüleid."

BAUMGARTNER JÁNOS
(1894-1977)

és neje

HERR MÁRIA

"Drága Édesanyánk
oly messze vagy tőlünk,
Sirodra virágot nem
vihetünk és ezért e
Kőbe nevedet bevéssük.
Emléked szivünkben
örökké őrizzük.
Gyermekeid."

HORVÁTH FERENC
(1939-1980)

HORVÁTH FERENCNÉ
(1945-)

"Élni akartam
De nem lehetett
A Jó Isten
Magának szeretett"

...

Mindenszentek és halottak napján a hozzátartozók virággal, koszorúval valamint a sírokon meggyújtott gyertyákkal emlékeznek az elhunytakra.

Nagyberki, 2008. szeptember 17-én

Frech József

7255 Nagyberki, Újváros u. 10.

Jegyzet

1. Gróf Vigyázó Ferenc (Bécs, Heitzing, 1974. ápr.5.-RekaWinkel, 1928. júl. 31.)
2. Az első népszámlálási adatok. A népszámlálást 1784. júl. 6-án rendelte el II. József.
3. Berki mezőváros. Ezt a rangot csak az 1000 lélekszám feletti település kapta meg.
4. Gyáskocsi: Hintóhoz hasonló, három oldalát vastag üvegből készítették. Felülről is zárt. A koporsóban lévő halottat a nyitott hátulsó részen tették a kocsiba. A fogatot hajtó magas bakon ült. A falu utolsó gyáskocsíját Javós Gyula bírósága alatt (1933-1936) vásárolták Budapesten, használtan. Zelfel György nagyberki vállalkozó és műgyűjtő tulajdonában van. Valószínűleg 1968-ban használták utoljára.
5. Virrasztás (vérasztás): Közös imádkozás a halál napjának estéjén a hidegágyon fekvő halott mellett. Ha a temetés elhúzódott, másnap este is virrasztottak.
6. Pájtler bácsi (Peitler Gyula 1925-+?) nagyberki asztalos. 1939-től néhány évig temetkezési vállalkozó.
7. A már említett gyáskocsiról van szó, amelyet csak nyugodt lovak húzhattak, különben a gyászolók gyalog nem tudták volna követni. A Temetkezési Egylet (vállalkozás) idején a gyáskocsi használatáért fizetni kellett. Az Egylet tagjai kevesebbet, mint a kívülállók.
8. Septe Mari néni: Varga Gáborné (1905-+?). A septe ragadványnév.
9. Bicó Mari: Kordé Gyuláné (1921-2001). A bicó ragadványnév.
10. 1835-ben alapították a mosdósi plébániát. 1941-ig a nagyberki egyházközség közvetlenül Mosdóshoz tartozott, 1941. júl. 6-tól (a nagyberki templom építésének befejezése, felszentelése) a mosdósi plébánia filiája.
11. Miután megnézte a halottat, halottvizsgálati jegyzőkönyv-nyomatványt állított ki, amelyben rögzítette a halál okát, a temetés időpontját. Olyan faluban volt halottkém, amelyikben nem lakott orvos, például Kisberkiben. Rendkívüli haláleseteknél (hirtelen halál, baleset, öngyilkosság, gyilkosság) a halottkém nem foglalkozhatott az elhunyttal, csak az orvos. Kisberkiben

- az utolsó laikus halottkém Péter János (1899-1965) napszámos, 1945 után földhöz juttatott úrgazda. Az 1930-as évektől látta el ezt a tiszteletet 1958-ig, ekkor szüntették meg jogszabállyal a halottkém intézményét. Nagyberkiben soha nem volt halottkém.
12. Hidegágy: új szalmával keményre tömött szalmazsák, amit fehér háziszőttel lepedővel takartak le. A halott feje alá fehér kispárnát tettek.
 13. Szent Mihály lova: A koporsónál valamivel hosszabb és szélesebb, négy lábon álló fából készített eszköz. Létrához hasonlóan, de sokkal sűrűbben rácsozott. Két oldalán, a koporsó lecsuszását akadályozandó, 15-20 cm-es díszrács. Négy meghosszabbított rúdja segítségével négy férfi vitte a Szent Mihály lován a koporsót. Ma már szállításra nem, hanem a temetőben, a ravatalozásnál használják.
 14. 1869-ben állították.
 15. Gadar: A sírgödör keresztfelőli jobb oldalába, a sír aljával azonos szinten olyan hosszú és széles bemélyedést ástak, amelybe egy koporsó belefért. A gadar párhuzamos volt a sír hosszúságával. A gadarba helyezett koporsót a visszatemetett föld nem érte. A következő koporsót utántemetéskor a sír aljára tették.
 16. Párber: Az egy családon belül férj-feleség (egy pár) után, az egyházközség vezetői által megállapított összeg, amellyel a plébánia fentartásához járultak hozzá.
 17. A halottbúcsúztatókat a kor illetve a búcsúztatót író helyesírásával szó szerint idéztem.
 18. Mlinkovics Vince a Felvidékről, Naszvadról telepítették családjával együtt Kisberkibe 1947. febr. 20-án 1959-ig saját, juttatott földjén gazdálkodott. 1959. márc. 2-től a nagyberki mezőgazdasági termelőségvetkezet tagja volt haláláig.
 19. Sturm Mária női fodrász volt. Autóbalesetben utasként halt meg. Őt temették utoljára menyasszonyi ruhában.
 20. Farkas Sándor 1952-ig saját földjén gazdálkodott, majd kisebb megszakítással (1956-1959) a nagyberki mezőgazdasági termelőségvetkezetben dolgozott különböző vezetői munkakörökben. 1956 előtt a Becsület téeszcsé elnöke volt. A tsz nyugdíjasaként halt meg.
 21. Havasi József 1951-ig a családja földjén gazdálkodott. 1952.dec. a kisberki téeszcsé elnöke volt 1956 őszéig. 1959. márc. 2-től

1960. jan. 1-ig a kisberki, 1961-1968 között a nagyberki tsz elnöke, 1968. jan. 1-től nyugdíjazásáig a nagyberki Egyesült Kaposvölgye tsz üzemegységvezetője.
22. Részletek Baji Dezső által írt és elmondott búcsúztatóból, amit Farkas Lajosné, szül. Balogh Ibolya temetésén mondott el az elhunyt munkatársaként. Farkas Lajosné (1945-1979) a Nagyberki Egyesült Kaposvölgye Mg Tsz adminisztrátora volt.
 23. Berta Endre (1931-2005) 1970 novemberétől a Nagyberki Állami Általános Iskola igazgatóhelyettese, majd igazgatója 1991. dec. 31-ig. A búcsúztatót e pályázat írója írta és mondta el.
 24. A már említett párberről van szó. Egy házaspár teljes párbér, ha csak az egyik élt, akkor fél párbért kellett fizetni.
 25. Hankai Béla asztalos volt. Búcsúztatóját, éppúgy, mint Csonka Károly és Varga Szabó Sándor búcsúztatóját, a pályázat szerzője írta és mondta el.
 26. Csonka Károly (Szabadka, 1915. júl. 27. - Nagyberki, 1979) 1950 és 1971 között - kisebb megszakítással - a Nagyberki Községi Tanács végrehajtó bizottságának titkára volt.
 27. Varga Szabó Sándor 1957 szeptemberétől haláláig a Nagyberki Állami Általános Iskola igazgatója.
 28. Gál Ernő 19 éves gálosfai földműves 1939-ben kötött házasságot a nagyberki 18 éves Ferencz Annával. 1943-ban a keleti fronton halt hősi halált, ott is temették el. Neve szerepel a falu II. világháborúban meghaltak névsorában. Nagyberki sírja üres. Feleségét - kívánsága szerint - ide temetik majd.
 29. Lénárd Sándor gazdálkodó, az 1920-as évektől az államosításig traktor- és cséplőgéptulajdonos. Felesége Kapinya Anna.
 30. Mészáros Lajos a Nagyberki Egyesült Kaposvölgye Mg Tsz fogatos volt.
 31. Erdélyi Sándor a Nagyberki Egyesült Kaposvölgye Mg Tsz-ben dolgozott bognárként.
 32. Nagy Károlyné autóbalesetben halt meg kerékpárosként. Férjével együtt a Nagyberki Egyesült Kaposvölgye Mg Tsz-ben dolgoztak.
 33. Hammel János autóbusz-kalauz volt.
 34. Mindketten a Nagyberki Egyesült Kaposvölgye Mg Tsz-ben dolgoztak. Tar Károly az állattenyésztésben, felesége a növénytermesztésben.

35. Francz Ottó a SÁÉV (Somogy megyei Állami Építőipari Vállalat) kőműves brigádvezetőjeként halt meg.
36. Deák Ferenc Kercseligetről költözött Nagyberkibe, a MÁV nyugdíjasaként halt meg.
37. Róth János kisiparosként, majd vállalkozóként autószerelő volt.
38. Kovács Mária rokkantsági nyugdíjazása előtt a Nagyberki Egyesült Kaposvölgye Tsz könyvelője.
39. Neve az I. és a II. világháború hősi halottjainak tiszteletére emelt emlékművön nem szerepel.
40. Császár Ferenc a kaposvári 533. sz. hadikórházból kikerülve családja körében halt meg.
41. Balogh István társadalmi munkában végzett erdei balesetben, favágás közben halt meg.
42. Katona József a Felvidékről, Naszvadról került 1947. nov. 30-án Kisberkibe a lakosságcsere során 5 tagú családjával. A gyászolók között a szülei alatt az elhunyt feleség szülei értendőek, mert Katona József szülei már korábban meghaltak.
43. Frank József a határőrségnél fegyverbaleset áldozata lett 1976 szeptemberében. Édesapját, Frank Antalt 48 éves korában, 1979 októberében hivatásos vadászként érte egy olasz vendégvadász fegyveréből halálos lövés.

Forrás, irodalom

1. Gönczi Ferencz: Somogyi gyermek. Kaposvár, 1937
2. Mosdósi plébánia halotti anyakönyvei: 1875, 1877, 1878, 1879, 1880. SMÉ
3. Pallósi József: Halotti és temetési szokások Nagyberki községben. SMM NA-1327

Adatközlők

1. Gál Ernőné (1920-) 7255 Nagyberki, Kossuth L. u. 52.
2. Pallósi József (1924-) 7255 Nagyberki, Kisberki u. 53.
3. Vörös Kálmánné (1928-) 7255 Nagyberki, Kossuth L. u. 33.

...

TEMETŐI KERESZTEK, TEMPLOM

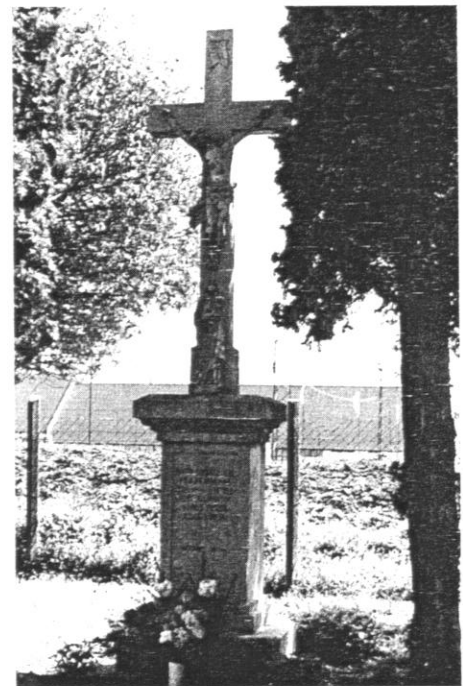
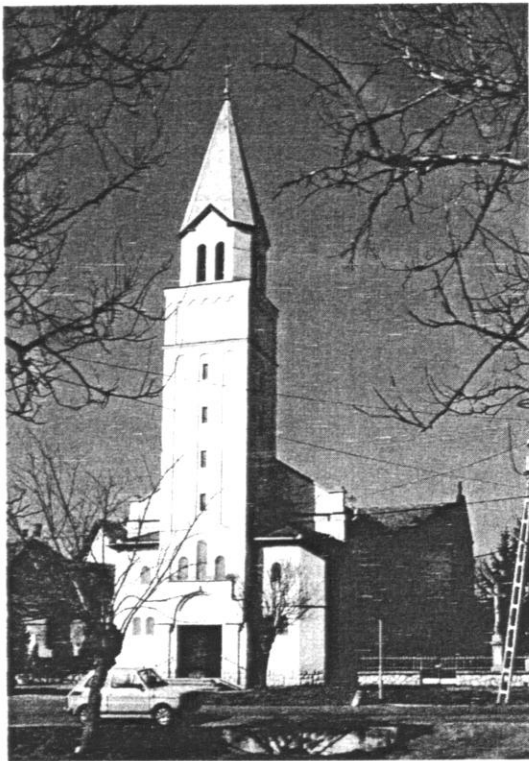
(A mellékletben lévő valamennyi fotót a szerző készítette)

Kisberki temetői kereszt

Nagyberki régitemető

Arany János utcai temető kereszt

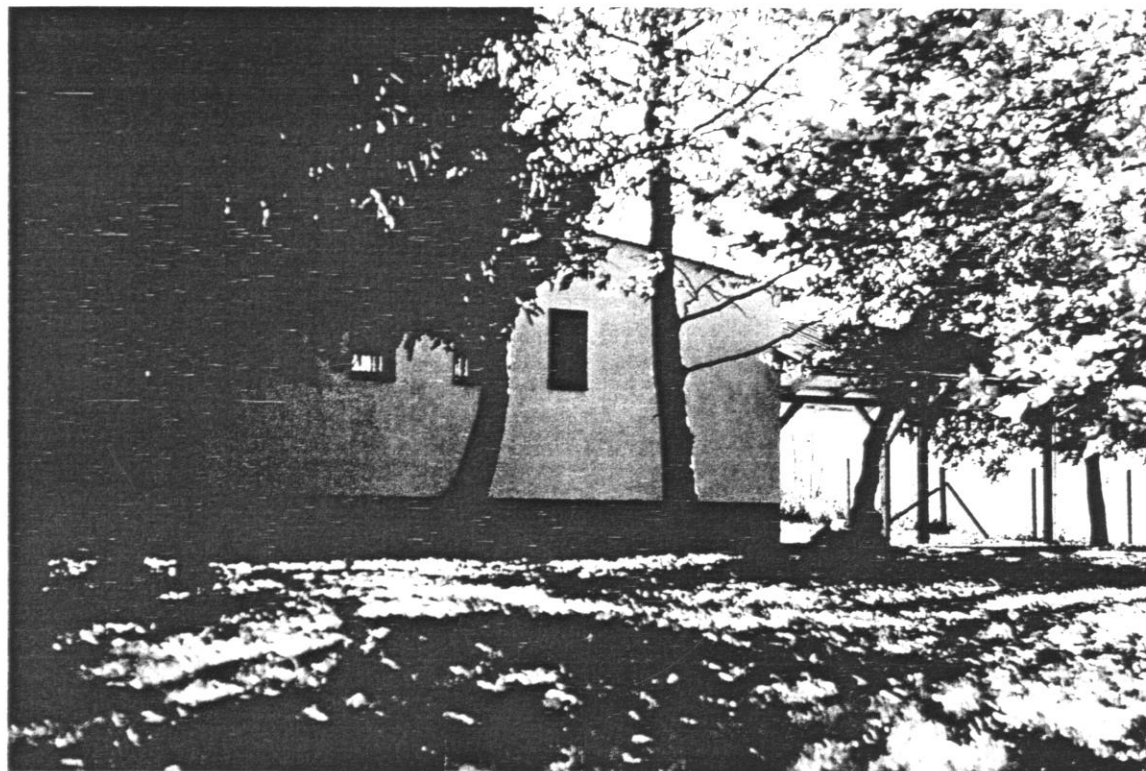

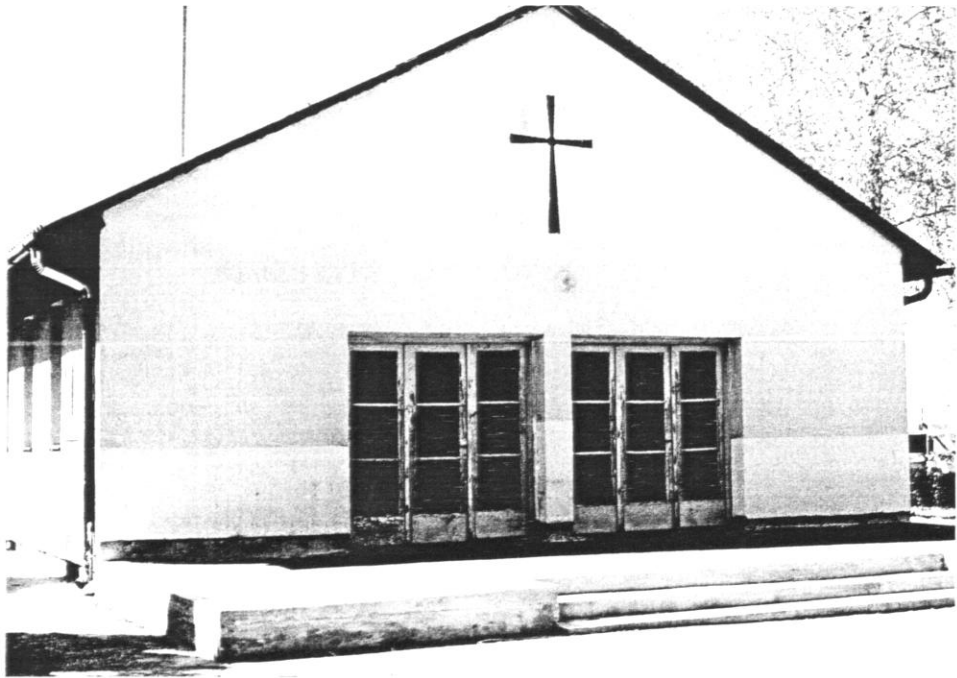
RAVATALOZÓK

A nagyberki régi temető ravatalozója.

A kisberki temető ravatalozója.

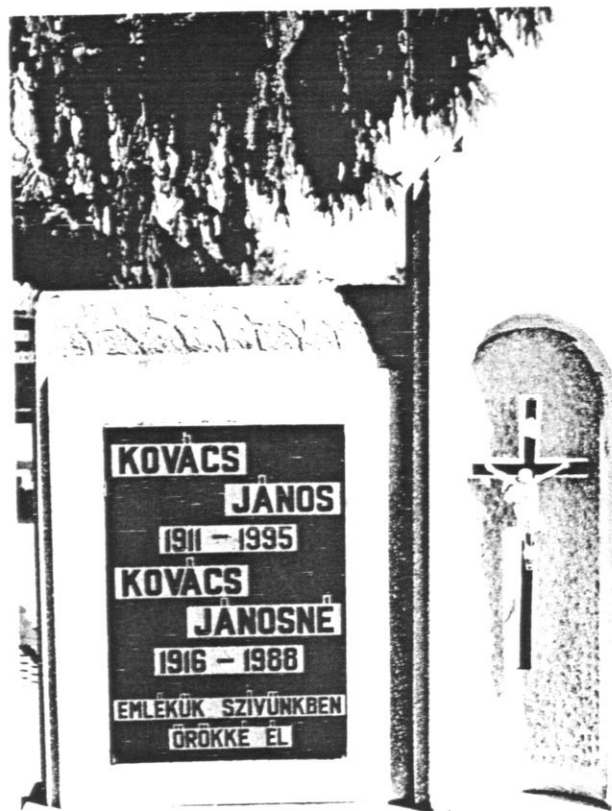
A nagyberki új temető ravatalozója

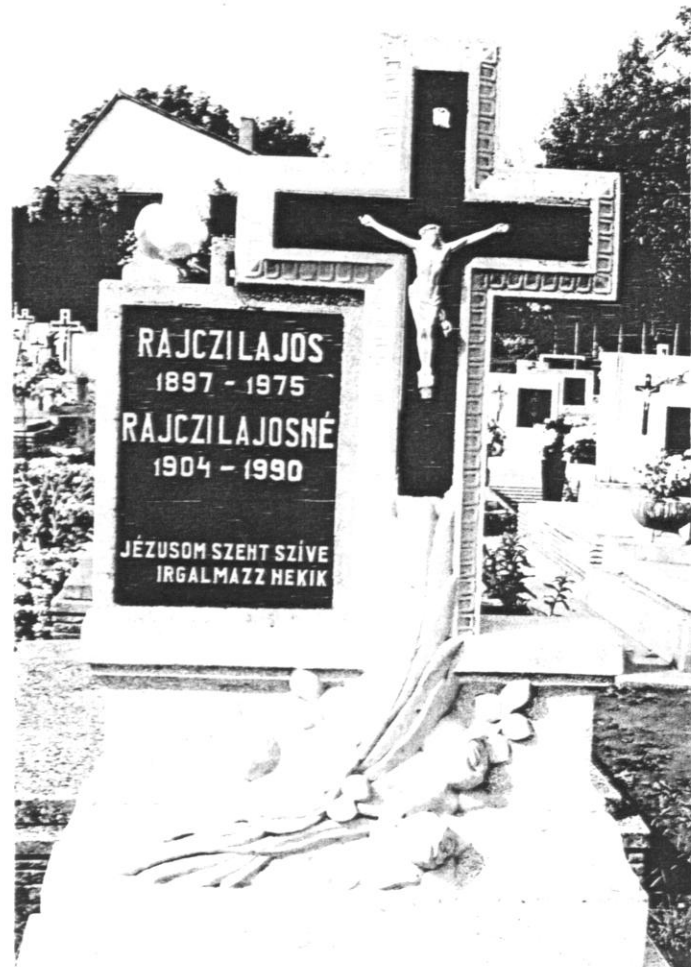
KERESZTEK, SÍRKÖVEK

Nagyberki

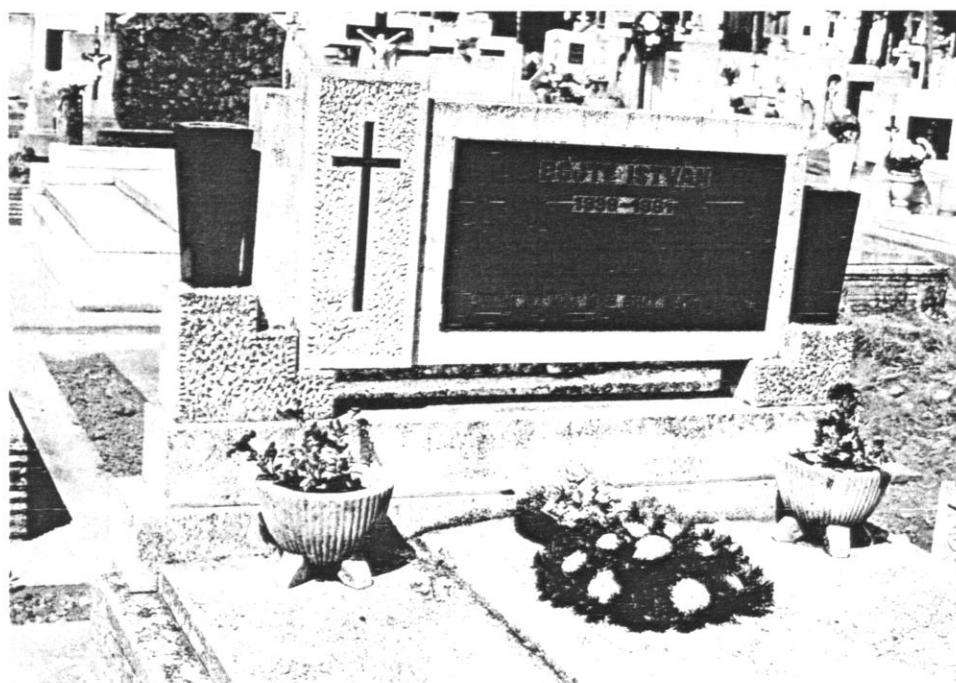

Somogy Megyei Néprajzi Múzeum
NA1788-2010
Néprajzi adattár

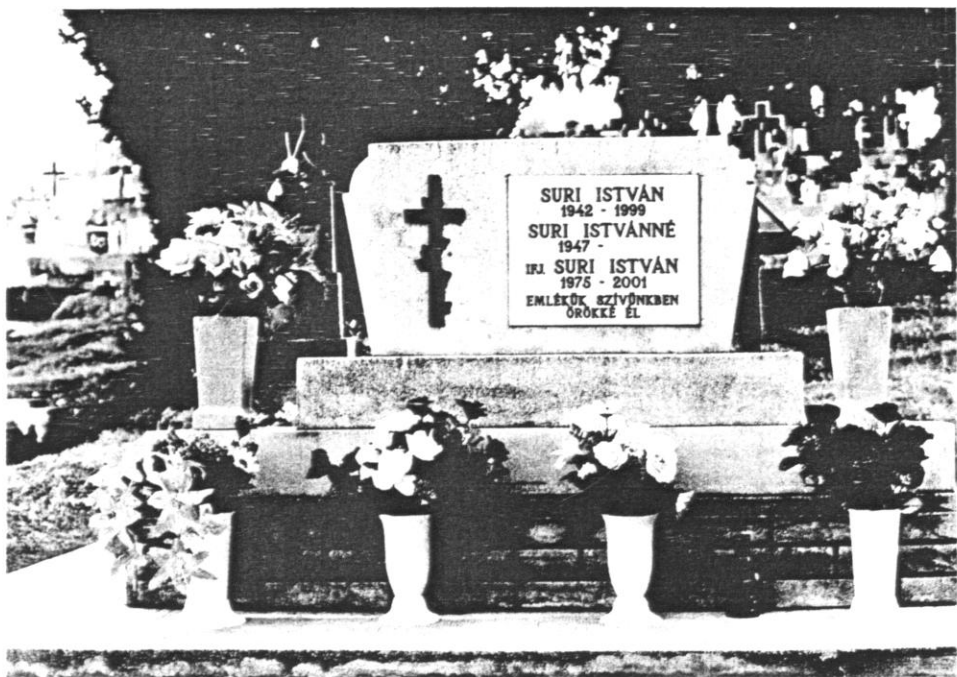
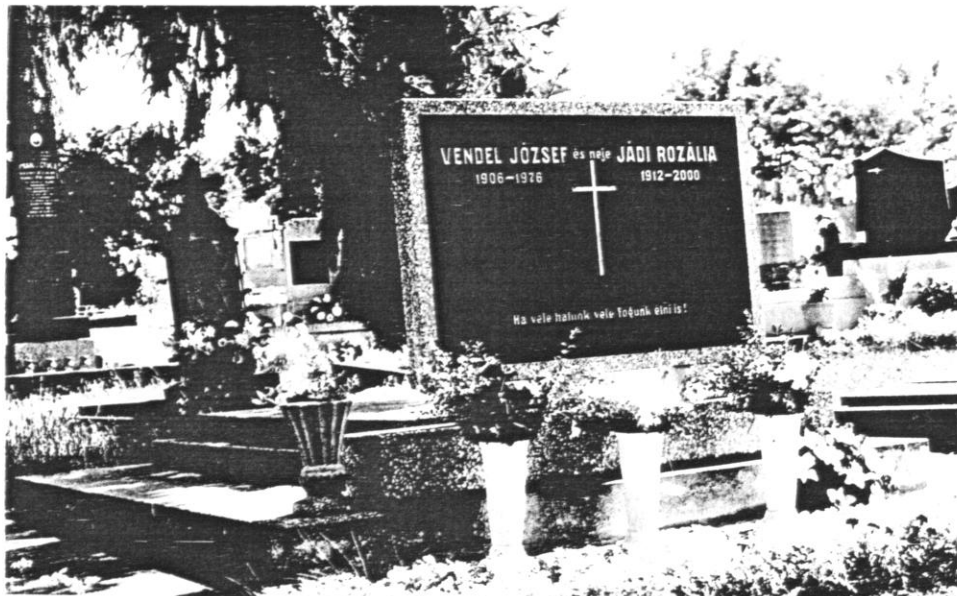

Kisberki

500 1.00
NA 2788-2010
Közzététel

MEMORIAL STONE
No. 244-240
KERTÉSI AGÉRIA